

De eerste jaren van de Katholieke Burgersgilde te Brugge (1878-1889)

door

JOS. DE SMET

In de laatste jaren verschenen twee belangrijke werken over de geschiedenis van de werkliedenbeweging in West-Vlaanderen, namelijk de « Geschiedenis van de Arbeidersbeweging in West-Vlaanderen, 1875-1914 » van de hand van Z.E.P. Dr. H. Scholl O.Pr. ¹, en « Een Bijdrage tot de Geschiedenis van de Arbeidersbeweging te Brugge, 1864-1914 » van de hand van Drs. R. Van Eenoo ².

Beide auteurs doen hun beklag dat zo weinig brochures, vlugschriften en partijblaadjes zijn bewaard gebleven, die zeker de meest belangrijke bronnen zijn om de politieke mentaliteit uit deze tijd te doen kennen.

Nu kon de Brugse stadsbibliotheek de hand leggen op de eerste tien jaarverslagen van de Katholieke Burgersgilde te Brugge, die gaan over de jaren 1878 tot en met 1889 ³.

Deze Burgersgilde werd te Brugge gesticht op 8 juli 1878, na de katholieke nederlaag bij de wetgevende verkiezingen van 11 juni 1878, en dit om ook de kleine burgerij en de ambachtlieden actief te betrekken in de politieke strijd.

A. DE JAREN 1878 - 1889 IN ONS LAND

De jaren 1878-1889 waren beroerde jaren in onze nationale geschiedenis.

Door zijn bulle « Quanta cura » en de erbij gevoegde syllabus, had Paus Pius IX in 1864 al de moderne vrijheden veroordeeld waarop ook de Belgische grondwet was opgebouwd.

Dit zette de katholieken aan tot ultramontanisme, terwijl het bij de liberalen een hevige tegenstand verwekte, waardoor deze openlijk optraden als verdedigers van de moderne vrijheden, die door de katholieken in gevaar schenen gebracht.

In de verkiezingen van 11 juni 1878 verloren de katholieken de meerderheid. Een liberaal ministerie, onder Frère-Orban, nam het bewind in handen. Zijn eerste werk was het schoolvraagstuk ter hand nemen om het

(1) Brussel, Arbeiderspers, 1953.

(2) Interuniversitair centrum voor Hedendaagse Geschiedenis. Verhandelingen IV. Leuven-Parijs, 1959.

(3) Algemeen Verslag over de Werkingen der Katholieke Burgersgilde. Brugge, Verbeke-Loys. 1880-1889. Tien delen. Deze delen gaan over de jaren 1878 tot en met 1889. Stadsbibliotheek te Brugge, n° 19/25. Ingebonden exemplaar voortkomende uit de bibliotheek van Grootvicaris Ernest Rembry († 1907). Zie ook R. Van Eenoo. A.W., blzn. 72 en volgende.

onderwijs te onttrekken aan de invloed van de geestelijkheid. Een ministerie van Openbaar Onderwijs werd ingericht. Door de wet van juli 1879 werd het officieel lager onderwijs heringericht. Ieder gemeente moest ten minste één officiële lagere school hebben, en het was aan de gemeenten verboden toelagen te verlenen aan de vrije konfessionele scholen.

Na de stemming van de wet verboden de Belgische bisschoppen aan de katholieke ouders hun kinderen naar de officiële scholen te zenden, en aan het katholiek onderwijzend personeel aldaar les te geven.

Het tragische van de nieuwe wet was, dat zij in de Senaat werd aangenomen met één stem meerderheid, omdat de liberale voorzitter van de Senaat, Prins de Ligne, tegen de wet had gestemd. Die éne stem meerderheid kwam van de Brugse liberale senator Boyaval, die dodelijk ziek naar Brussel werd gevoerd, en die enkele weken later overleed. Dit werd door de katholieken aanzien als een straf van God. Boyaval zelf was te Brugge verkozen met één stem meerderheid ⁴.

Reeds van 18 juni 1878 af, werd op bevel van de bisschoppen in ieder parochie een vrije katholieke school ingericht en werd het werk van de schoolpenning gesticht om de kosten van dit vrij onderwijs af te dragen.

Paus Leo XIII had de Belgische bisschoppen tot voorzichtigheid aangezet en verklaard dat de Belgische grondwet niet mocht aangevallen worden, omdat deze zeer voordelig was voor Kerk en Godsdienst. Daarop verklaarde de liberale minister Frère-Orban dat de Paus gekant was tegen de overdrijvingen van de Belgische bisschoppen. Daar Leo XIII onze bisschoppen niet wilde in het ongelijk stellen, werden de diplomatieke betrekkingen tussen België en de H. Stoel verbroken op 5 juni 1880.

Overal werden prachtige officiële lagere scholen gebouwd, die de naam kregen van schoolpaleizen, zodat het deficit van de Belgische schatkist, in twee jaar tijd, steeg van zes tot 25 miljoen. Daarom werden voor 23 miljoen nieuwe verbruiksbelastingen ingevoerd.

De katholieke kieskampagne van 1884 was vooral gericht tegen deze hoge belastingen. In de verkiezing van 11 juni 1884 bekwamen de katholieken een meerderheid van 36 zetels. Een katholiek ministerie werd gevormd onder Malou, die terstond het ministerie van Openbaar Onderwijs afschafte en de onderwijszaken voegde bij Binnenlandse Zaken. Een nieuwe schoolwet werd op 10 september 1884 uitgevaardigd. Nu mochten de vrije lagere scholen door de openbare besturen aangenomen worden. In ieder gemeente moest de officiële school behouden blijven, indien twintig familievaarders dit vroegen.

Gedurende de bespreking van de wet in de Kamers, werden betogingen ervoor en ertegen gehouden te Brussel, waar, op 7 september 1884, een grote katholieke betoging van 80.000 manifestanten door tegenbetogers werd uiteen gedreven.

De gemeenteverkiezingen van 19 oktober 1884 vielen uit ten voordele van de liberalen. Koning Leopold II eiste het ontslag van de twee extremistische katholieke ministers Woeste (Justitie) en Jacobs (Binnenlandse

(4) In de verkiezing voor de Senaat te Brugge op 11 juni 1878 behaalde de liberale kandidaat Boyaval 1472 stemmen, de katholieke kandidaat Van Ockerhout 1471 stemmen. Er waren 36 blanco stemmen.

Zaken). De gematigde katholieke Beernaert werd belast met het vormen van een nieuw katholiek ministerie.

Van 1884 af heerste in geheel Europa een economische depressie, die in 1886 haar hoogtepunt bereikte. Door de massale invoer van Amerikaans graan ontstond er een crisis in de landbouw. Wegens overproductie moesten sommige fabrieken sluiten en in andere moesten de daglonen verlaagd worden. Er ontstond een uitgebreide werkloosheid. Daardoor werd de opkomst van het socialisme mogelijk gemaakt en werd in 1885 de Belgische Werkliedenpartij gesticht.

Op 18 maart 1886 brak te Luik een opstand uit, die zich weldra over geheel Wallonië uitbreidde. Fabrieken werden vernield en op 29 maart was de opstand door het leger beteugeld. Het was een wilde opstand geweest zonder beraamd plan.

De regering nam maatregelen ten voordele van de werklieden. Zij liet voor honderd miljoen openbare werken uitvoeren en stelde een officieel onderzoek in naar de heersende arbeidsvoorwaarden. Dit onderzoek bracht verschrikkelijke toestanden aan het licht.

Vanaf 1886 werden de levensvoorwaarden van de werklieden verbeterd. Maar dit bracht ze niet tot bedaren. Nu werd de strijd ingezet voor het algemeen stemrecht, waarbij talrijke politieke stakingen voorkwamen, en die leidde tot de kieswet van 18 april 1893, die het algemeen meervoudig stemrecht bij ons invoerde.

B. DE STICHTING VAN DE KATHOLIEKE BURGERSGILDE.

Het was tengevolge van de verkiezing met één stem meerderheid van de liberale senator Boyaval, dat te Brugge de Katholieke Burgersgilde gesticht werd op 8 juli 1878.

Te Brugge bestond een katholieke kiesvereniging « L'Association Constitutionnelle Conservatrice », die over een eigen dagblad beschikte « La Patrie ». Deze Association telde slechts leden uit de adel en uit de hogere burgerij, die een zeer hoog lidgeld moesten betalen. Zij leidden de politiek en duiden de kandidaten aan voor Kamers, Provincie- en Gemeenteraad. Deze franssprekenden hadden weinig betrekking met de kleine burgerij en met de ambachtslieden.

Om ook deze laatste mensen actief in de politieke strijd in te schakelen, werd de Katholieke Burgersgilde gesticht, met als kenspreuk « Voor Godsdienst, Land en Taal ». Er werd vooral gesteund op de deftigheid en de treffelijkheid van de leden. Om de veertien dagen werd een vergadering gehouden, meestal met voordracht. Daar « worden onze leden volkomen onderwezen over hunne rechten, over al de gebeurtenissen die voor een burger belang opleveren, over de werkingen, gedachten en strevingen onzer vijanden, over de handelwijze onzer vrienden in kamers, gouv- en gemeenteraden, over den strijd die gestadig door geheel Belgenand gestreden wordt; zij worden bijzonderlijk onderwezen over al wat de maatschappelijke zaken aangaat, zij weten wat socialisten zijn, wat zij willen, wat zij doen; wat christene werkersbonden zijn en hoe deze aleene den werkman

en neringdoener genegen zijn en hun dienst bewijzen »⁵.

De eerste vergaderingen werden gehouden in de herberg de Olifant, Nieuwe Gentweg. De eerste bijeenkomst aldaar ging door op 8 juli 1878 en telde reeds 30 leden. Als patroon werd de zalige Karel de Goede, graaf van Vlaanderen gekozen, en Dokter Eugeen Van Steenkiste (1824-1914) tot hoofdman aangesteld. Deze dynamische dokter stond hoog in aanzien te Brugge, waar hij later voorzitter werd van de Provinciale Geneeskundige Kommissie, en hoofdgeneesheer van het Sint-Janshospitaal. Hij ijverde vooral voor het behoud van het katholiek geloof bij de mindere standen, en voor het gebruik van de volkstaal in de openbare besturen. Hij was bijna altijd aanwezig op de vergaderingen waar hij zeer dikwijls zelf een voordracht gaf.

Het liberaal ministerie had, door Koninklijk Besluit van 7 augustus 1878, de populaire goeverneur van West-Vlaanderen, ridder Leon Ruzette afgesteld, en hem vervangen door de liberaal Theodoor Heyvaert, geboren te Gistel en prokureur des Konings te Brussel.

Dit was voor de Burgersgilde de gepaste gelegenheid om op zondag 11 augustus, in de Brugse straten hulde te brengen aan ridder Ruzette.

De gemeenteverkiezingen van 29 oktober 1878 naderden. De Burgersgilde begon hare propaganda. Daartoe was zij ingedeeld in parochiale afdelingen die regelmatig de herbergen bezochten om er voor de katholieken te werven en het bedrog van de liberalen aan de kaak te stellen. Deze parochiale afdelingen hebben zeer veel bijgedragen om de latere katholieke zegepralen te Brugge te verzekeren.

Rond die tijd telde de burgersgilde reeds 150 leden, die ieder 0,25 F per maand moesten betalen, alsook 250 ereleden, die de werking van de Burgersgilde geldelijk steunden en die ten minste vijf frank per jaar betaalden.

De gemeenteverkiezingen van 29 oktober 1878 gaven te Brugge de volstreekte meerderheid aan de katholieken. Onder de gekozenen bevonden zich de afgezette gouverneur Ruzette en de hoofdman van de Burgersgilde dokter Van Steenkiste.

Daar de Burgersgilde te talrijk werd, was het lokaal De Olifant te klein geworden, en een nieuw lokaal werd betrokken in de Geldmuntstraat, dat zoëven aangekocht was door brouwer Oscar Van Houtryve. Dit lokaal, nu de IJzerhandel De Smedt, kreeg de naam Karel den Goede. Het werd op 24 september 1879 ingehuldigd. Dezelfde dag werd het vaandel van de Burgersgilde gewijd in de kapel van Eeckhoutte, en werd de rijke grondbezitter Van Ockerhout uit de Van Ooststraat, tot erevoorzitter van de Burgersgilde verkozen.

Senator Boyaval, « de schuld van de rampewet », wiens stem in de Senaat de invoering van de beruchte schoolwet van 1879 mogelijk had gemaakt, was op 13 september 1879 gestorven te Godesberg op de Rijn. Er moest een nieuwe verkiezing plaats hebben om hem te vervangen, en op 14 oktober 1879 werd de erevoorzitter van de Katholieke Burgersgilde, Leo Van Ockerhout tot senator verkozen tegen de liberale kandidaat Pecsteen.

In december 1879 werden in de Burgersgilde een toneelafdeling en koor-

(5) Inleiding tot het verslag over het jaar 1888.

groep gesticht, die reeds op 1 februari 1880 een opvoering gaven ten voordele van de armen. Het stuk kende een reuzensukses en tussen 600 en 700 mensen hadden moeten terugkeren naar huis, bij gebrek aan plaats. Daarom werd besloten dat van nu voortaan ieder lid slechts recht zou hebben op twee kaarten.

In gevolge de schoolwet van 1879 mocht geen enkele vrije school enige toelage ontvangen van een officiëel bestuur. Veel vrije scholen werden gehouden in lokalen die behoorden aan de armbesturen. Overal werden zij aan de deur gezet, wat ook gebeurde op 27 september 1879 met de Broeders van Liefde, die sedert een halve eeuw te Brugge onderwijs gaven aan de kinderen van werklieden en kleine burgers. De buitenzetting mislukte door de tegenstand van het volk. 's Avonds werd te Brugge een grote protestbetoging gehouden waarvan de Burgersgilde de leiding nam.

Op 31 december 1880, na twee en half jaar bestaan, telde de Katholieke Burgersgilde 338 werkende leden en 283 ereleden. Onder de werkende leden vond men een meesterknecht, een brouwersknecht, een werkman, twaalf herbergiers, elf winkeliers, twee kruideniers, een dokter, een bibliothecaris, een boekhandelaar, een fabrikant en enkele bedienden. Onder de ereleden telde men 77 geestelijken, 5 begijnen, de oversten van het St.-Janshospitaal en van de Potterie, en 36 leden uit de adel.

C. DE BURGERSGILDE VAN 1881 TOT 1889.

In de volgende jaren zette de Burgersgilde met evenveel bijval haar werking voort. Zeer dikwijls wordt herinnerd dat « De Burgersgilde is eene vereeniging uit burgers en werklieden samengesteld, 't is dus een uitgekokene maatschappij, waar de hogere standen met den werkman kunnen verbreederen en hem toonen dat zij waarlijk belang stellen in zijn lot » (27 september 1887). Nochtans, twee jaar later, op 25 november 1889, klaagde de hoofdman dat de hogere standen nooit in de Burgersgilde kwamen.

Het ledenaantal bleef tamelijk hoog. Van de werkende leden tussen 1882 en 1889, werd het hoogste aantal bereikt in 1887 met 344, en het laagste in 1884 met 311. Van de ereleden waren er het meest in 1884, namelijk 389, en het minst in 1888 en 1889 namelijk 379.

I. DE VOORDRACHTEN

Door talrijke voordrachten werden de leden van de Burgersgilde onderwezen in de politiek. Het is dan ook niet te verwonderen dat de leden van de parochiale afdelingen regelmatig en met veel bijval, de mensen konden bewerken in de herbergen, en met sukses als tegensprekers optraden in de meetings van liberalen en socialisten.

Sommige van de algemene voordrachten werden gegeven door gewone kleine burgers, zonder speciale vorming, maar die zich tot politieke redenaars wisten op te werken.

Reeds op 15 oktober 1881 zegde de hoofdman: « Waar een geus ook

het woord voerde, daar werd er onmiddellijk en met klem geantwoord. Hunne daden, hunne schurkerijen, hunnen schandelijke geldafpersingen werden in den klaren gesteld, bij zoo verre dat zij tot zwijgen gedwongen wierden ».

Zo kwam op 7 februari 1887 de timmerman Isidoor Somers, uit de Schaarstraat, een voordracht geven over de socialisten en hun verderfelijke invloed op het werkvolk. Hij eindigde zijn spreekbeurt met een oproep om te gaan tegenspreken op socialistische vergaderingen.

Ziehier enkele onderwerpen die behandeld werden op de veertiendaagse vergaderingen om de leden op de hoogte te houden van de politiek en hun toe te laten de opwerpingen van hun tegensprekers te weerleggen.

a) *Tegen de Liberalen.*

In maart 1881 sprak de hoofdman over de vraatzucht, die ook een politieke ziekte was, waaraan het liberaal ministerie leed, dat de miljoenen van het land verkwistte voor verderfelijke scholen, rechtspaleizen (te Brussel) en soldaterij, « waar al niets van komt dat deugt ».

In september 1881 vroeg kandidaat-notaris E. Muylle zich af « Mag een katholiek voor de liberalen stemmen? » Het antwoord luidde natuurlijk ontkennend.

Begin 1883 doet de hoofdman zijn beklag over de plagerijen van de regering tegenover de kerkfabrieken, wier rekeningen streng worden nagezien, over het afschaffen van de staatstoelage van 200 F aan de onderpas-toors. Dit gebeurde zo gezegd om te sparen, « nadat men in vijf jaren 130 miljoen frank van ons geld aan kemels van scholen en vette schoolrenteniers gehangen had ».

Wanneer het liberaal ministerie gevallen was ten gevolge van de verkiezing van 14 juni 1884, was het eerste werk van de nieuwe katholieke regering een nieuwe schoolwet voor te leggen aan het Parlement, die dan ook op 10 september 1884 werd uitgevaardigd.

Gedurende de bespreking van de wet, werd te Brussel herhaalde malen ertegen en ervoor gemanifesteerd. Op 7 september 1884 zouden 80.000 katholieken te Brussel defileren en een adres ten voordele van de uitvaardiging van deze wet aan de Koning voorleggen. De manifestatie werd door de Brusselse bevolking uiteengedreven, zonder dat er slachtoffers te betreuren vielen. In de eerstvolgende vergadering van de Burgersgilde was de hoofdman niet mals voor wat hij noemde de « Brusselse moordenaarsbende ». Hij zette uiteen « Hoe de Logie in hare holen gegrinsd heeft, welke helsche plannen gesmeed en uitgevoerd, hoe wij, door 't volk blijde onthaald, door opgeraapte schelmen, door neuswijze handelsboddjes (commis-voyageurs) en laffe burgerwachten in onze rechten gekrenkt wierden hoef ik niet te zeggen. Het is een sobere avonture, die ons ten minste deze lesse, als een zalige — een weinig kostelijke — ondervindinge nagelaten heeft, dat niemand, nooit meer en nievers op geuzeneer en -woord betrouwen mag ». Deze laatste woorden wijzen op de verzekering gegeven door

de Brusselse burgemeester Charles Buls, dat de katholieke manifestatie te Brussel ongestoord zou verlopen ⁶.

De fanfare van de Burgersgilde had voor 1472 goudfrank schade aan de muziekinstrumenten. De ereleden werden verzocht de nieuw bestelde instrumenten te helpen betalen.

De bediende Leopold Maenhout had het in mei 1885 over de vrijmet-selarij: « Zij zitten, die vuile moortelbroeders, met hunne kromme vingers overal tusschen waar er vervolging of plagerij tegen den godsdienst is, waar er bederf van 't volk beraamd of aangemoedigd wordt, waar oproer uitberst... Ze schuwen 't licht als nachtuils en 't licht der waarheid zal hen vinden ».

Sedert de katholieke overwinning in de verkiezing van 1884 hadden zekere katholieken hun strijd lust verloren. In de vergadering van 4 januari 1886 ging de hoofdman daartegen te keer in harde bewoordingen: « Den vrede betrachten is loflijk, maar het wordt verfoeilijk wanneer het ten nadeele is van het goed. Het leven is een gedurige strijd en het is onze plicht de goede zake te verdedigen. Lafaards zijn er bij hoopen, maar nooit en zouden ze onder de katholieken mogen gevonden worden »...

Op 6 december 1886 komt Leopold Maenhout aan het woord over Volk en Godsdienst. Volgens de spreker kan alleen de katholieke godsdienst het eeuwig en tijdelijk geluk van de mens verzekeren. Bij voorbeeld, in een huisgezin waar God en Godsdienst gebannen zijn, zal de man niet werken voor vrouw en kinderen, maar alleen om zich te kunnen verzetten. Hij wordt aan de drank verslaafd, om te eindigen in de gevangenis of in het krankzinnigengesticht. Een ongodsdienstige vrouw zal haar huisgezin verwaarlozen om te drinken.

« Integendeel, in een huisgezin waar de Godsdienst te vinden is, blijft er geluk tot in de armoede toe ».

Later handelt de spreker over de opstand van maart 1886 in het Walenland, over de slechte behandeling van de werklieden in de fabrieken en over het verleiden van de vrouwen in de nijverheidsgestichten. Het is dan ook niet te verwonderen dat zij in opstand komen en de eigendom aanranden: « die menschen en weten niet dat ieder staat zijne zegeninge van God bekamt en dat de rijken hunne goederen van God ontvangen hebben; zij achten het rechtveerdig het goed van anderen te ontrooven en het hun toe te eigenen ».

In de eerste vergadering van het jaar 1887 wees de hoofdman er op dat in de vergaderingen regelmatig al de leugens en valsheden van de liberale pers aan de schandpaal gespijkerd worden en dat er aldaar ook « tegen de verderfelijke vrijheid van drukpers » wordt gewerkt.

Op 16 oktober 1887 behaalden de katholieken de volledige zegepraal in de gemeenteverkiezingen, die op 14 november in de Burgersgilde gevierd werd met een prachtige « prijslotinge ». Maar de hoofdman spoorde de leden aan niet te rusten op hun lauweren, maar gedurig voort te werken voor de verkiezingen, die binnen drie jaar zouden gehouden worden.

(6) Over deze betoging, zie F. Van Kalken, *Commotions populaires en Belgique (1834-1902)*, Brussel, 1936, blzn. 63-74.

Volkvertegenwoordiger Declercq-Jullien was gestorven, en er moest een nieuwe verkiezing gehouden worden om hem te vervangen. De nieuwe katholieke kandidaat advocaat Adolf Declercq, werd op 23 februari 1888 door de hoofdman aan de Burgersgilde voorgesteld. Er werd geen liberale tegenkandidaat verwacht. « 'k En peize niet, vervolgde de hoofdman, dat er zal strijd zijn, maar toch, we moeten de geuzen onze klauwen toonen, en hun zeggen: En roert niet, lafaards, of wij verpletteren u! ».

Op 20 september 1888 gaf advocaat Van Neste een voordracht over de Franse omwenteling der voorgaande eeuw. En zijn slotwoord was: « Beste vrienden! wordt nooit geen liberaal! ».

Tot slot van de vergadering moest de hoofdman nog een gewichtige mededeling doen. « Het is mij eene plicht u tegen eene gevaarlijke zaak te waarschuwen, zei nog de hoofdman. In Brugge wordt er tegenwoordig een venijnig vuilbladje verspreid dat de walgelijkste gal tegen Kerk en Godsdienst uitbraakt. Ik smeek u ten vierigste dit bladje niet te koopen daar het voor u en uwe kinderen vooral een gevaarlijk gift is dat ongetwijfeld, wie gij ook wezen moogt, vroeg of laat u ongelukkig maken zou. Ik bedoel: HET LAATSTE NIEUWS ».

b) *De Kerkhoven.*

Onder het liberaal ministerie werd niet alleen de strijd aangebonden tegen de katholieke scholen, ook de katholieke kerkhoven moesten het ontgelden. De meeste van deze kerkhoven waren volledig gewijd, terwijl andere een klein hoekje hadden om de ongelovigen en andersdenkenden te begraven. De liberalen eisten nu dat zij op dezelfde plaatsen mochten begraven worden als de katholieken. Daar hun dit wettelijk niet kon geweigerd worden, werden veel kerkhoven « geschonden » tot grote verontwaardiging van de katholieken. Deze kerkhofschennis kwam ook ter sprake in de Burgersgilde.

Op 30 januari 1882, in zijn voordracht over de vrijdenkerij, zegde A. Watteuw: « De zoogenoemde burgerlijke begraving is eene kerkhofschennis. Aangezien zij tegen onzen Godsdienst zijn, hoe willen zij na hunne dood tegen recht en reden op den gewijden grond der katholieken en bij hen begraven zijn? ».

c) *Het Heilig Bloed.*

Ook de relikwie van het Heilig Bloed, of liever de processie en de kapel, kwamen in het gedrang onder het liberaal ministerie.

Begin mei 1881 verbood het ministerie aan de troepen de H. Bloedprocessie te begeleiden, omdat het geen officiële plechtigheid was. De burgersgilde werd in spoedvergadering bijeen geroepen om deze nieuwe plagerij van het ministerie te beoordelen: « Zij lasteren onzen Godsdienst, om hem bij de menigte verachtelijk te maken; zij schaffen de « Te Deum's » af en verbieden aan de officieren nieuwjaar te gaan wenschen aan de bisschoppen! ».

De Burgersgilde besloot het leger in de H. Bloedprocessie te vervangen.

Het verslag daarover luidt als volgt: « Velen der bijzonderste heren van den brugschen edeldom reden den stoet voorop; en van weërszijden, deftig en ingekeerd, als op eene godsdienstige feeste, stapten de gildemannen, zooals weleer waarschijnlijk, in de jaren dertienhonderd, na den slag der gulden sporen, onze voorouders, de dappere en godvruchtige neeringen en ambachtslieden. Met reden mocht het volk getuigen dat de processie niet minder prachtig was dan op de voorgaande jaren ».

Het ministerie wilde de edele Confrerie van het H. Bloed verplichten haar rekeningen ter goedkeuring voor te leggen aan de kerkfabriek van Sinte-Walburge, op wier gebied de H. Bloedkapel ligt. De Confrerie weigerde, daar de kapel een « oratoire privé » was, en niets te zien had, noch met de openbare besturen, noch met de kerkfabriek van Ste. Walburga. Er werd gedreigd de kapel te sluiten en het H. Bloed over te brengen naar Ste Walburga of naar de kathedraal. « Dit is bedrog om de onnozelaars in slaap te wiegen ».

Na de val van het liberaal ministerie werd de Confrerie van het H. Bloed met rust gelaten.

d) *Tegen het Socialisme.*

Vanaf 1884 heerste in geheel Europa een economische depressie die in 1886 haar hoogtepunt bereikte, en aanleiding gaf tot het opbloeien van het socialisme.

Ook de Burgersgilde hield haar leden op de hoogte van de economische vraagstukken, of, zoals zij dat noemde, van « de maatschappelijke huis-houd ».

Op 13 april 1885 sprak koopman Jan Moulart over « den handelnoed ten onzen dage », 't is te zeggen over de economische krisis.

Op 14 september daarna sprak kandidaat-notaris Edgard Muylle over de acheruitgang van de boerenstand door de invoer van vreemde granen. Veel inboedels van hofsteden worden verkocht omdat de landbouwers hun pacht niet meer kunnen opbrengen. Ook staan veel hofsteden ledig.

De eerste voordracht over het socialisme zelf werd gegeven door de hoofdman op 8 maart 1886: « Hij schetst ons op levendige wijze de socialist en zijne geheime werken af. Hij toont ons hoe hij zijne helse plannen weet te verduiken, hoe hij den werkman in zijne onwetende onnoozelheid tot hem trekt en hem door zijne schijnheilige liefalligheid aan Kerke en Godsdienst weet te ontrooven. Hij bewijst dat het socialisme tot in de minste bijzonderheden met valsche stelsels ommegaat en teenemaal in strijd is met de gezonde rede.

« Hunne drie grondgedachten zijn: 1° de gelijkheid voor allen, ten 2° de eigendom is eene diefte, en ten 3° alle goed moet gemeen zijn.

« Beurtelings wordt ieder grondgedacht ten hevigste bestreden en ten klaarste weerleid, bij zoo verre dat die zoo gezeide werkmansvereniginge de algemene verachting van al de aanwezige leden verworven had ».

Veertien dagen later, de 29e maart, was geheel het Walenland in opstand. « Wie hadde er gepeisd, zeide de hoofdman, toen ik u over weinige dagen het socialisme en zijn vermaledijde werkinge ontleide, dat wij op

heden reeds de bitterste heuvels van het helsch gebroed zouden te betreuren hebben?».

Volgens hem was één van de oorzaken van de ophitsing der werklieden « de vrijheid van Drukpers, door onzen Heiligen Vader Leo XIII met den naam van 'verderfelijke vrijheid' bestempeld, ... ».

Op 12 april kwam de hoofdman terug op de daglonen van de werklieden. Ieder moest betaald worden volgens zijn vakkennis. In goede tijden moet een appeltje tegen de dorst weggelegd worden, en de meesters en de bazen moesten de belangen van de werklieden op kristelijke wijze behartigen.

In de daarop volgende vergadering kwam baron Ernest van Caloen aan het woord over de kristene gilden, die in de middeleeuwen het geluk en de welstand van de werklieden behartigden, en vrede deden heersen tussen meesters en werklieden.

De hoofdman onderlijnde opnieuw de oorzaken van de opstand in Wallonië. Volgens hem waren het niet de ontoereikende lonen, maar het ongodsdienstig onderwijs, de bespottig van de godsdienst, alsook het lezen van slechte bladen en het zondagwerk, dat de mensen belet hun plichten te vervullen.

« Het gebruik van vrouwspersonen in fabrieken en nijverheidsinstellingen is ook een misbruik zonder weerga en geeft aanleiding tot wraakroepend zedenbederf ».

Twaalf duizend socialistes hadden op 15 augustus een betoging gehouden te Brussel, die het volgende kommentaar van de hoofdman uitlokte: « Wat hunne eischen aangaat, deze kunnen eenigszins verrechtvaardigd worden. De socialistes worden aan God onttrokken, zij en weten niet dat zij eene ziele hebben, zij en weten ook niet dat er een hemel bestaat om die ziele te beloonen en een helle om ze te straffen; en gelooven zij aan het bestaan der eeuwigheid, deze gedachten worden in hun door Satan's zendelingen uitgedoofd. Daarom is het dat die menschen eenen hemel op aarde willen zoeken, en dat volk heeft gelijk ».

Ook van katholieke zijde begon men zich eindelijk te bekommeren over het lot van de werklieden. Over het eerste katholiek sociaal kongres, gehouden te Luik begin oktober 1886, zegde de hoofdman dat er volgende besluiten getroffen waren: « 1° De rijken vooral moeten het kristelijk voorbeeld geven, alle overdreven pracht en verderfelijke vermaken vaarwel zeggen. Ten 2° De katholieke bazen moeten vooral den katholieken geest onder hunne onderdanen betrachten en niet alleen hun lichamelijk maar ook hun geestelijk welzijn onverpoosd bewerken. Ten 3° Er moeten wetten gemaakt worden die de vrouwen en kinders tegen de misbruiken der nijverheidsinstellingen beschermen. Ten 4° Er moeten gemeenzaamheden van onderlingen bijstand ingericht worden waar de meesters en knechten *verplicht zijn* deel van te maken ». En hier vinden wij opnieuw een poging om de middeleeuwse korporaties terug in te brengen.

e) *Verzet tegen het Verplicht Onderwijs, het Algemeen Stemrecht en de Verplichte Soldatendienst.*

Na de opstand van 1886 in Wallonië begon de werkende klasse een politieke aktie voor het veroveren van het Algemeen Stemrecht, met daarbij nog een werking voor het verplicht onderwijs en voor het: iedereen soldaat.

Deze drie punten, die later door de democratie ingebracht werden en ons de natuurlijkste zaak ter wereld schijnen, vielen niet in de smaak van de katholieke burgers 75 jaar geleden.

Tot aan de militaire wet van december 1909 werden in België ieder jaar, in de hoofdplaats van ieder militiekanton, onder de jongelingen die de militaire ouderdom bereikt hadden, een zeker aantal militieplichtigen uitgeloot. Deze die in het lot gevallen waren, moesten daarom nog niet soldaat worden. Wie over geldmiddelen beschikte kon een plaatsvervanger betalen die in zijn plaats soldaat werd.

Op 2 september 1882 sprak drukker Modest Delplace over « Niemand gedwongen soldaat ». Hij vond de loting onrechtvaardig, die de arme jongen verplichtte « soldaat te spelen tegen zijnen dank », en de rijken bevoordeligde door hen toe te laten een plaatsvervanger te betalen. Wij hebben geen sterk leger nodig dat toch machteloos staat tegenover onze geburen. Voor ons zou een vrijwilligersleger beter passen, zoals dit bestaat in Engeland en Zwitserland.

In de vergadering van 15 november 1886 lezen wij: « Volgens wetters zal het mensdrom de voorsmaak van den hemel genieten van zoohaast iedereen geleerd zal zijn. Oh, dwaze beweevinge! onnoozele uitvindinge! zoo min als de andere (het algemeen stemrecht en de algemene soldatenplicht) bekwaam dit doel te bereiken.

« Daaruit moet natuurlijk een volk voortspruiten dat vijandig aan Kerk en God, tot de schrikkelijkste en schandelijkste daden bekwaam is, een volk dat niet, zooals onze hedendaagsche oproerlingen, een blind werktuig zal zijn, maar met kennis van zaken zal handelen en van alle zijn wandaden eene rechtveerdige handelwijze zal weten te maken ».

Op 22 december 1886 kwam de hoofdman nog eens terug op de afschaffing van de plaatsvervangers bij het leger, die door de liberalen is voorgesteld. « Zij slachten van Lucifer, hunnen geliefden meester: zij zijn voor dwang en voor slavernij. Met hun: elk voor zijn lot, of hun: alle man soldaat, zoeken zij maar één ding, te weten: de kerke tergen en haar het aanwerven harer dienaars, zoo niet onmogelijk, toch ten minste lastig en moeilijk te maken ».

Op 9 december 1889 sprak advokaat Van Neste over het algemeen stemrecht. Moest dit in België ingevoerd worden, het zou ons land « in den grond booren ».

f) *De strijd voor het Vlaams.*

De Katholieke Burgersgilde had als kenspreuk « Voor Godsdienst, Land en Taal ». De meeste werkende leden behoorden tot de kleinere burgerij

en tot de ambachtslieden, waarvan het grootste deel het frans niet machtig was. Daarom ook geschiedde alles in het Vlaams in de gilde. Haar hoofdman dokter Van Steenkiste was een van de eerste en van de meest overtuigde vlaamsgezinden.

Met Nieuwjaar 1881 trok hij te keer tegen de franse naamkaartjes, die zo talrijk waren te Brugge, zelfs bij mensen die het frans niet kenden. Franse naamkaartjes waren goed voor de liberalen, maar niet voor de katholieken.

De eerste vlaamsgezinde daad in de gilde was het ondertekenen, reeds op 30 januari 1882, van « de petitie voor de rechten van het Vlaamsch ».

Gedurende de voorbereiding van de verkiezing van 15 juni 1884 werd, op voorstel van Gustaaf Stock, schriftelijk aan de katholieke kandidaten gevraagd dat zij hun steun zouden verlenen aan de wetsvoorstellen over de Vlaamse taalrechten.

Op 14 november 1885 toonde de hoofdman hoe nodig het was dat de vooraanstaande mannen zouden Vlaams spreken tot het volk. De taal is een machtig middel om de Godsdienst te bewaren en te versterken, tot welzijn van het land.

De hoofdman klaagde nog over de toenemende verfransing in zekere standen te Brugge. Ook in de kerken worden nu franse sermoenen gepredikt. Het ganse onderwijs tot en met de Universiteit is verfranst, zodat de Vlamingen opnieuw moeten vlaams aanleren na het eindigen van hun studies.

Dokter Van Steenkiste, die sedert 1879 zetelde in de Brugse gemeenteraad, bekam op 7 november 1885 een eerste herstel van het Vlaams aldaar. De akten van de burgerlijke stand zouden in het vlaams opgesteld worden.

g) *Voordrachten van Algemene Vorming.*

Buiten de voordrachten die rechtstreeks of onrechtstreeks met de politiek in betrekking stonden, werden er nog andere gegeven van algemeen belang.

1° Over vreemde landen en volkeren.

In 1882 werd gehandeld over een reis in Frankrijk en Spanje. Later kwam de witte pater Amaat Vyncke spreken over Centraal Afrika. In 1885 ging het over de oorlog van de Engelsen in Egypte en Soedan, en over de inname van Kartoem. Ter gelegenheid van het internationaal Kongres over Midden-Afrika, dat te Berlijn gehouden werd onder voorzitterschap van Bismarck, werd een voordracht gehouden over Kongo.

In 1886 sprak Samuel Coucke over zijn reis naar het H. Land. Het volgende jaar komen de Joden aan de beurt, en worden spottend en kleinerend behandeld door de meester-timmerman Lodewijk Van Mullem. In 1888 komt de stad Aken en haar Heiligtumfahrt aan de beurt, en in 1889 werd gehandeld over Argentinië, over de lijkenbehandeling en de begraafplaatsen van het oude Egypte, en over de reis van de hoofdman naar het H.

In juni 1883 werd overgegaan tot de stichting van een fanfare met dertig uitvoerders. Van toen voort begon de fanfare, die gedurig talrijker werd,

den kleenen koophandel en bijgevolg van den kleenen burger daar onvermijdelijk het gevolg van moet zijn ».

Eindelijk, op 10 januari 1887 werd besloten tot de stichting in de Katholieke Burgersgilde, 1° van een spaar-, leen- en borgkasse, die op 21 maart daarna van wal stak; 2° van een kamer van inlichtingen voor de leden, zowel voor de meesters als voor de knechten, waarover later niets meer vernomen wordt.

In het jaarverslag van 1888 werd geklaagd dat de spaarkas te weinig leden telde. Zij werd dan ook het volgende jaar afgeschaft, omdat er in de Gilde der Ambachten⁹, waarvan de meeste leden van de Burgersgilde ook deel uitmaakten, een bloeiende spaarkas bestond, die groter voordelen gaf dan deze van de Burgersgilde.

Nochtans, de parochiale afdeling van de Burgersgilde op de Sint-Gillisparochie had een « actiehouders-maatschappij » gesticht, die dertig leden telde en goed werk verrichtte.

Tot daar beperkte zich de sociale en economische werking van de Katholieke Burgersgilde.

BESLUIT.

De Katholieke Burgersgilde werd gesticht onder de kleine burgerij en de ambachtslieden, om ook deze sociale klasse in te schakelen in de verkiezingspropaganda van de katholieke partij.

De Burgersgilde had geen de minste medezeggenschap in het aanduiden van de kandidaten of van de te voeren politiek. Dit was het onbestreden voorrecht van de Katholieke Grondwettelijke Associatie, die zetelde in de Concorde, en waarvan de leden bijna uitsluitend behoorden tot de hogere franssprekende standen. Deze hogere standen hebben ook de strijd voor de vervlaamsing van het bestuur, die door de Burgersgilde werd gevoerd, doeltreffend tegengewerkt.

De leden van de Burgersgilde deden de vuile werkjes in de kiescampagnes. Zij voerden de propaganda in de herbergen en hingen de plakbrieven uit.

De grote aantrekkingskracht van de Burgersgilde voor de kleine burgerij was haar karakter van « treffelijkheid en deftigheid », waarop de hoofdman en de raad zorgvuldig waakten. In de algemene vergaderingen hadden deze kleine burgers dikwijls het zeer geschatte voorrecht in aanraking te komen met leden van de hogere standen, door wie deze « nederige leden » van de gilde met een zekere toegevendheid en paternalisme werden behandeld.

Daarenboven, in de veertiendaagse vergaderingen werd hun een zekere algemene ontwikkeling gegeven, natuurlijk meestal berekend op de te voeren kiespropaganda en de bestrijding van de liberalen en socialisten. Want de meeste mensen hadden toen slechts zeer weinig gelegenheid om

(9) De Gilde der Ambachten werd te Brugge gesticht begin maart 1887 om de werklieden te behoeden voor het socialisme en ze in het katholieke geloof te behouden. Zie R. Van Eenoo, A.w., blzn. 80 en volgende.

iets te lezen. De voordrachten in de Burgersgilde verruimden hun gezichtskring en de vergaderingen aldaar gaven hun een standbewustzijn van deftigheid en treffelijkheid, die hun bij de katholieke bevolking in aanzien deed stijgen.

De veertiendaagse vergaderingen van de Burgersgilde, de andere samenkomsten 's avonds in het lokaal, alsook de toneelopvoeringen en de concerten, o.m. deze in de hof van de Parijse Halle, zorgden voor een zeer levendige groepsgeest bij de leden en hun huisgenoten.

Daarenboven was de Katholieke Burgersgilde ook een soort kerkelijke confrerie. Ieder jaar, rond 2 maart, feestdag van de patroon van de gilde de gelukzalige Karel de Goede, werd een gezamenlijke mis opgedragen met algemene Communie voor al de leden, tot zielelafenis van de afgestorvene medeleden. Dezelfde dag werd dan 's avonds de grote kermis van de gilde gevierd met concert en tombola.

Vóór iedere verkiezing werd insgelijks een mis met algemene Communie opgedragen voor het welgelukken van de kiezing, en, indien deze goed uitgevallen was, een tweede mis uit dankbaarheid. 's Avonds werd dan de overwinning gevierd met een grote tombola.

In die missen waren gewoonlijk de negen tienden van de werkende leden aanwezig, die bijna zonder uitzondering ter H. Tafel naderden.

Met het oog op de kiespropaganda was de Burgersgilde ingedeeld in parochiale afdelingen, met een eigen hoofdman, die ieder maand ten minste éénmaal bijeenkwamen. Iedere maand ook moesten de parochiale hoofdmannen bij de algemene raad van de Burgersgilde verslag uitbrengen over de werking van hun afdeling.

Tot de veertiendaagse vergaderingen in Karel den Goede hadden alle leden toegang.

De leden waren zorgvuldig uitgekozen, wat veel bijdroeg tot de hoge standing van de Burgersgilde.

De gegevens bevat in de eerste tien jaarverslagen van de Burgersgilde geven ons reeds een goede kijk op de politieke mentaliteit van onze Brugse voorouders 75 jaar geleden, en vooral over de tegenstand van de katholieke hogere burgerij tegen de drie grote eisen van de moderne democratie: het algemeen stemrecht, het verplicht onderwijs, en de algemene soldatenplicht, waartegen zij de kleine burgerij en de ambachtslieden in het harnas joeg.

Dit levert voor de zoveelste maal het bewijs dat de mens, van de laagste tot de hoogste, gedurig misslagen begaat, en dat de vooruitgang van de beschaving slechts kan bekomen worden door een ononderbroken strijd tegen ingewortelde vooroordelen, die te goeder trouw, verdedigd worden tot het uiterste.

Dat is de grote les van nederigheid die de studie van het verleden ons leert.